

Vítězslav KUTA¹, František KUDA², Martin FERKO³

TRENDY A RIZIKA SOUČASNÉHO BYDLENÍ

Abstrakt

V úvodu referát pojednává o multidisciplinárním charakteru bytové politiky a o bydlení v roli sociální služby a zboží. Dále přináší rámcový přehled trendů a rizik, jež současnou bytovou politiku doprovází. Následně se podrobněji zabývá některými riziky jmenovitě a to: poklesu rozsahu občanského vybavení v obytném území města, úrovni vnějšího prostředí našich sídlišť, neobydlenému bytovému fondu, bezdomovcům a segregaci v bydlení.

1 ÚVOD

Máme-li pojednat o některých problémech našeho současného bydlení, naší současné bytové výstavby, souhrnně pak naší současné bytové politiky, pak je nezbytné zdůraznit fakt, že bytová výstavba a bytová politika představují vědomostní oblasti na nichž se podílí celá řada samostatných vědních disciplín. Je tedy bytová problematika kategorií výrazně multidisciplinární a je tudíž více než patrné, že při řešení problematiky bydlení se nelze omezit pouze na oblast stavebně technologickou či územně technickou. Do řešení bude muset být zapojena i hlediska sociální, psychologická, sociologická, hygienická a ekonomická, ale rovněž hlediska ekologická či kulturní.

Nutno ještě dodat, že máme-li upozornit na některé problémy našeho bydlení a o některých vybraných pojednat podrobněji, pak je nezbytné si uvědomit, že všechny problémy bydlení podléhají výrazným proměnám v průběhu času, dokonce některé zcela ztrácejí svůj význam a naopak zcela nové se objevují. Jsou tedy problémy bydlení úzce svázány se současnou situací společnosti a s existujícími vývojovými trendy předmětné společnosti.

V úvodu je nutné upozornit ještě na jednu zásadní okolnost a totiž na sociálně ekonomickou pozici bydlení v modelu naší společnosti. Obecně lze konstatovat, že pozice bydlení v jednotlivých společnostech může zastávat dvě extrémní role, a to buď roli sociální služby nebo roli zboží. Bydlení je tedy předmětem sociální starostlivosti nebo předmětem trhu. V podstatě ve všech evropských společnostech je pozice bydlení výsledkem kombinace obou zmíněných rolí. Jde pouze o to, jaký poměr sociální služby a zboží, bude do konstrukce bydlení promítnut a jak bude uplatňován ve vztahu k jednotlivým skupinám občanů.

Samozřejmě vyčíslení rozvojových trendů spojených s problematikou bydlení není ani vyčerpávající ani jejich výběr není zcela objektivní, naopak přístup přes veškerou snahu po objektivitě bude zákonitě poznamenán jistou mírou subjektivity.

2 SOUČASNÉ TRENDY A RIZIKA

Zdá se, že mezi současnými trendy v oblasti bytové si nejspíše zaslouží pozornost následující:

- Pozvolný nárůst objemu nové bytové výstavby, při čemž však kulminačního bodu nebylo ještě zdaleka dosaženo (cca 50.000 bytů ročně).
- Nepřehlédnutelný růst potřeby nových bytů a to přesto, že růst počtu obyvatel stále ještě stagnuje (naopak dosavadní růst jedno a dvoučlenných rodin). Nutno však podtrhnout, že pojem *dostatek* bytů z hlediska potřeb celé společnosti, nelze ztotožňovat s pojmem *dostupnosti* bytu z hlediska jednotlivých sociálních skupin obyvatel.

¹ Eng., Ph. D., Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Fakulta stavební, Katedra městského inženýrství, vitezslav.kuta@vsb.cz

² Ing., CSc., Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Fakulta stavební, Katedra městského inženýrství, frantisek.kuda@vsb.cz

³ Ing., Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Fakulta stavební, Katedra městského inženýrství, martin.ferko.fast@vsb.cz

- Prudký nárůst diferenciacie v bydlení, který úzce souvisí se specifickými požadavky a ekonomickou pozicí jednotlivých rodin. (lokalizace, formy, standardy, dispozice).
- Nárůst objemu regeneračních prací obytných domů, jmenovitě pak u domů postavených v panelových technologiích. Jinou otázkou ovšem je, zda tento nárůst je dostatečný.

Samostatně nutno hodnotit trend představovaný růstem stupně automobilizace české společnosti. Proces není ukončen, i když od stupně nasycení nejsme až tak vzdálení. Podstatný je však fakt, že jde o proces, který není zcela jednoznačně propojen pouze s fenoménem bydlení, ale na druhé straně o proces, který bydlení v současnosti velmi významně ovlivňuje.

Vedle současných trendů v oblasti bydlení je zřejmě nezbytné uvést některá **rizika**, jež v mnoha směrech současnou situaci charakterizují. Bez nároku na stanovení pořadí důležitosti uvedme alespoň jejich orientační výběr:

- Zvýšený automobilový provoz v obytném území našich měst, jež významně ovlivňuje úroveň jeho životního prostředí (exhalace, hluk, nadměrný provoz na obytných komunikacích).
- Nedostatek ploch určených pro statickou dopravu v obytném území, která často představuje až 50% současného stavu. Tato situace může v konkrétních případech zásadně znehodnotit jinak zcela kvalitní bytový fond.
- Upadající úroveň vnějšího obytného prostředí zejména na plochách našich tradičních sídlišť charakterizovaných vícepodlažními obytnými domy. (nízká a vysoká zeleň, sadové úpravy, obslužné komunikace, chodníky, drobná architektura, hřiště). V této souvislosti se nelze nezmínit o současném provozně technickém stavu našich inženýrských sítí.
- I přes růst nové bytové výstavby a růst regeneračních prací stagnuje celková úroveň koordinačních činností v oblasti bytové výstavby a bytové politiky především ze strany veřejné správy. Nutno si uvědomit, že obytné území našich měst vždy představuje největší část jejich intravilánu.
- Postupný pokles rozsahu a objemu občanského vybavení v obytném území zejména v případě distribuce, kultury a sportu a jejich přemísťování na okraje našich měst.
- Relativizace problému bydlení v městských centrech a stagnace nebo přímo pokles jeho objemu a to se všemi důsledky, jež absence bydlení v městských centrech s sebou nese.
- Rozsah a charakteristika neobydleného bytového fondu a to nejen jako kategorie ekonomické, ale rovněž jako nezanedbatelná kategorie psychologické, sociologické, ale i částečně kategorie sociální.
- Fenomén *bezdomovců* jako specifické skupiny naší občanské společnosti.
- Sociální a etnická segregace bydlení, jež stále výrazněji začíná ohrožovat pozitivní úroveň spoluzití občanů v obytných územích našich měst.
- Výrazně nepřehledný model financování bytové výstavby a nákladů spojených s bydlením vůbec. Nepřehlednost je dlouhodobě doprovázena jeho nestabilitou.

V souvislosti s předchozím tvrzením, že pozice našeho bydlení představuje kombinaci sociální služby a tržního zboží je nutno přičinit jednu podstatnou poznámku. S tržní pozicí bydlení se musí vyrovnat v zásadě každý občan. Podstatnou roli zde hrají dvě otázky. Jednak zda celoživotní příjmy rodin či občanů dosahují úrovně, která jim umožní uhradit náklady spojené s bydlením a jednak nakolik koresponduje průběh křivky příjmů v životě člověka či rodiny s průběhem nezbytných nákladů na bydlení. Průběh křivky příjmů většiny občanů po jejich vstupu do produktivního věku probíhá tak, že po relativně nízkém příjmu po nástupu do zaměstnání tento příjem postupně narůstá až kolem padesáti let, tedy v době nejproduktivnějších pracovních výkonů dosahuje svého vrcholu, aby posléze začala mírně klesat a v okamžiku odchodu do důchodu se dosti výrazně propadne. Za ideální stav lze považovat situaci kdy křivka příjmů maximálně koresponduje s křivkou výdajů za bydlení. Nutno podotknout, že zatímco otázka první tj. objem celoživotních příjmů se téměř úplně nachází mimo problematiku bydlení, pak naopak otázka druhá tj. shodnost příjmové a výdajové křivky je významnou součástí bytové politiky a to v rovině celostátní, regionální i lokální.

Ze všech rizik spojených s dnešní bytovou situací i z výše uvedeného přehledu se zdá jako vhodné věnovat pozornost důsledkům poklesu objemu občanského vybavení v obytném území,

rozsahu a charakteru neobydleného bytového fondu, fenoménu bezdomovectví a konečně otázce s mimořádnými společenskými důsledky tj. otázce segregace v bydlení

3 POKLES ROZSAHU OBČANSKÉHO VYBAVENÍ V OBYTNÉM ÚZEMÍ MĚST

Proměny bydlení jsou vždy úzce svázány s životním způsobem, jenž reaguje na posuny společenského a politického klimatu včetně jeho mravních a morálních stránek a rovněž tak na průběh ekonomického růstu a vědecko technického rozvoje. Významnou kapitolu představuje vynález spalovacího motoru a na něj navazující masová výroba osobního automobilu. Celosvětový trh s osobními automobily není dosud nasycen a toto konstatování platí i o České republice.

Rozvoj obchodní sítě má svůj počátek již v hlubokém středověku. Nástup industrializace a procesu urbanizace přinesl v tomto vývoji zlom v podobě *obchodní revoluce*, jejímž výrazem je vznik obchodních domů, obchodních a nákupních středisek i obchodních galerií. Teprve současnost však přinesla vznik a nástup obchodních jednotek typu supermarketu (prodej potravin) a hypermarketu (prodej širokého sortimentu zboží) s navazujícími nákupními centry (shopping centra). Objekty disponují společným parkovištěm pro osobní automobily a často jsou obslouženy i specifickou veřejnou dopravou.

Nástup prodeje v supermarketech a hypermarketech umožnily především tři hlavní okolnosti:

- Rozvoj samoobslužné techniky prodeje kdy prodavač funguje pouze jako informátor
- Rozvoj v případě potravin *konzervační* a v případě všeho zboží *obalové techniky*
- Za nejpodstatnější však lze považovat razantní rozvoj automobilismu, kdy prakticky každá rodina má k dispozici osobní automobil.

Doplňme-li tyto okolnosti ještě rozvojem chladírenské techniky pro uchování potravin v domácnosti, pak kombinace těchto okolností vyústila v systém týdenních rodinných nákupů osobním automobilem. Uvedený proces uvolnil především dosud tuhou vazbu mezi bydlištěm a nákupem zboží v distribuční síti, ale současně přinutil provozovatele těchto distribučních jednotek, tedy supermarketů a hypermarketů k zřizování rozsáhlých ploch pro statickou dopravu, tedy pro parkování zákazníků. Pro výstavbu takto navrhovaných distribučních jednotek jsou nezbytné zcela enormní nároky na plochy stavebních pozemků. Požadované rozsáhlé plochy pro zastavění nejsou k dispozici v našich současných městech ani na území městského centra ani v jejich obytných zónách. Tento nemilosrdný diktát vymístil rozhodující část distribuční sítě za hranice intravilánu našich měst. Supermarkety a hypermarkety pro svůj úspěšný provoz zcela nezbytně vyžadují vzhledem k nákupu automobilem nejen rozsáhlé parkoviště, ale rovněž mimořádně kvalitní dopravní napojení. Nacházejí svá stanoviště téměř pravidelně u hlavních silničních vstupů do města. Nutno ještě podotknout, že vlastní objekt supermarketu či hypermarketu představuje maximálně třetinu všech potřebných stavebních pozemků. Za výjimku lze považovat města se sektorovou urbanistickou strukturou, kde supermarketů a hypermarketů jsou často lokalizovány do volných ploch mezi jednotlivými sektory.

Rozvoj forem supermarketů, hypermarketů a obchodních center zcela přetvořil nedávný model distribuční sítě. Celý zmiňovaný trend je mimo jiné iniciován i procesem tzv. *retailingu*. O co v podstatě jde. Obchodníci získaly kontrolu nad distribučními procesy nejen proto, že rozhodují o konečné ceně zboží, ale také proto, že se individuální prodejny postupně spojují ve stále větší firmy. Nákup ve velkém, racionální provoz a uskladnění zboží, rychlé dodávky, progresivní informační technologie, počítače – to vše je projev existence velkých firem a jejich moderního řízení. Nákup ve velkých prodejnách se vyplácí, protože zajišťuje kupujícím lepší výběr, šetří čas, umožňuje lepší podmínky nákupu, dobrou kvalitu balení, nižší cenu atd. Aby celou tuto činnost mohly maloobchodní firmy realizovat, budují pochopitelně svůj velkoobchod, své zahraniční zastoupení, nakupují zboží ze zahraničí, provozují některé balírny, často i přímo ovlivňují některé výrobní podniky. Velikost obchodních firem a komplexní řešení pohybu zboží, to představuje nový pojem, který se nazývá *retailing*. *Retailing je mezinárodně chápáný maloobchod plně vybavený celým logistickým zázemím a vysoce kvalifikovaným informačním systémem s profesionálním managementem.*

Obecně se uznávají tři základní vývojové trendy současného retailingu:

- Tržní dominace
- Internacionalizace
- Diverzifikace obchodních činností.

Často se uvádějí tři principy rozvoje obchodu: globalizace, specializace a diverzifikace a akcelerace.

Vše co bylo řečeno o současném vývoji obytného území měst platí v plném rozsahu i o venkovu. Navíc však nutno podotknout, že v souvislosti s výrazným poklesem dopravní obslužnosti našeho venkova, stává se pro obyvatele bez osobního automobilu distribuční síť velmi těžce dostupná, v některých případech i zcela nedostupná. Tato situace může výrazně přispívat dalšímu vyliďňování našeho venkova, což za dané situace je jev zcela evidentně nežádoucí.

Důsledky proměn distribuční sítě. Důsledky probíhajících změn distribuční sítě pro život našich občanů, ale i pro tvář našich sídlišť, měst i venkova jsou samozřejmě jak pozitivní tak i negativní. V tomto ohledu se lze pokusit o následující shrnutí, samozřejmě bez nároku na vyčerpávající úplnost.

a) Pozitivní důsledky:

- Výrazné zvýšení kultury prodeje.
- Rozšíření sortimentu zboží.
- Růst kvality obalové techniky.
- Možnost nákupu na jednom místě pod jednou střechou.
- Možnost uskutečnění celotýdenních nákupů
- Možnost plnohodnotného občerstvení během nákupu.
- Možnost uspokojení potřeby řady služeb.
- Bezplatné parkování často v krytých prostorech.
- Prodloužená otvírací doby a to i během dnů volna

b) Negativní důsledky:

- Distribuční síť postupně opouští obytné území našich měst.
- Ztráta sociální kontroly v obytném území.
- Ztráta rozmanitosti funkční i objektové.
- Posílení vazby pouze na nákup automobilem.
- Diskriminace lidí bez automobilu v dostupnosti distribuční sítě.
- Zvýšený tlak na dopravu ve městech i regionech.
- Celkové zvýšení mobility obyvatel.
- Posílení monofunkčnosti obytného území.
- Tlak na vyliďňování venkova.
- Zvýšené nároky na parkování na sídlišťích.
- Obecně roste intenzita automobilové dopravy v obytném území.
- Celkové zhoršení životního prostředí.

Význam uvedených důsledků je pro vývoj obytného území našich měst zásadní a nepřehlédnutelný. Především vytěsnil z obytného území města rozhodující část veškeré distribuční sítě. Na obytném území se zachoval pouze pohotovostní prodej (večerky) a tím se výrazně zmenšila míra rozmanitosti našich sídlišť, což má důsledek ve snížení jejich atraktivnosti. Současně se snižuje i míra sociální kontroly daného území, což je vždy spojeno s poklesem pocitu bezpečí v daném prostoru. Tak jako v případě venkova ani v městech zdaleka ne všichni obyvatelé sídlišť mají k dispozici osobní automobil, takže jsou rovněž v přístupu k distribuční síti značně hendikepováni. Pro všechny zde naznačené problémy nebude snadné najít uspokojivé řešení, je však nezbytné uvedené problémy decizní sférou reflektovat a nalézat vhodná řešení.

Obdobné tendence lze sledovat v případě rozvoje zařízení pro kulturu a sport. Jde o jev úzce související s rozsahem volného času, s nímž současný člověk disponuje, respektive trendem, jenž v našich podmínkách lze očekávat. Je zde několik faktorů, jež dávají tušit, že zvětšování objemu volného času se bude i nadále zvětšovat. Jednak dochází k postupnému prodlužování lidského věku a i když trend nebude již příliš strmý jeho nárůst lze dále očekávat. Vzhledem ke zkušenostem západoevropských zemí lze rovněž očekávat další postupné zkracování pracovní doby a konečně

fenomén nezaměstnanosti, u nás do roku 1990 prakticky neznámý ve svém důsledku přinese nárůst volného času také. To vše bude znamenat nárůst rozličných činností, ovšem bude to také znamenat nárůst poptávky po využití kulturních a sportovních zařízení. Pokud budou nově vznikající zařízení pro kulturu a sport umístěovány v obytném území našich měst půjde o trend velmi vítaný. S růstem poptávky poroste i kapacitní velikost jednotlivých zařízení a takto velké víceúčelové haly či jiné typy zařízení již zpravidla v obytném území nelze umístit.

4 ÚROVEŇ VNĚJŠÍHO PROSTŘEDÍ NAŠICH SÍDLIŠŤ

Vnější prostředí našich sídlišť po roce 1990 se nacházelo ve stejně neutěšeném stavu jako samotné obytné objekty a některé objekty občanského vybavení. Zatímco regenerace obytných domů včetně domů postavených v panelových technologiích po několikaletém váhání přeci jen postupně dosahuje masivnějších hodnot, pak proces regenerace panelových sídlišť ustrnul na malých objemech již na začátku. Zatímco vlastní obyvatelé jednotlivých sídlišť vnímají nízkou úroveň vnějšího prostředí pouze při cestách domů a z domu a nepříjemný pocit se zanedbanosti vnějšího prostředí je u nich kompenzován příjemnými pocity spojenými s pobytem v úspěšně regenerovaném obytném domě, ostatní návštěvníci sídliště jsou konfrontováni pouze s neutěšeným stavem vnějšího prostředí, takže výsledné hodnocení sídlištního bydlení často bývá zcela negativní. Tyto zkušenosti, poznatky a výsledné hodnocení mnoha lidí může silně přispívat k celkově nepříznivému pohledu řady občanů na žádoucnost bydlení v obytném území našich měst tvořeném vysokopodlažní zástavbou. Co tedy všechno vnější prostředí obytného území zahrnuje. Především půjde o sadové úpravy, tedy travní porost, křoviny a vysokou zeleň. Součástí jsou rovněž pěší komunikace, zpevněné plochy, hřiště pro děti i dospělé, pískoviště, lavičky a celá škála drobné architektury. Svou roli zde hrají rovněž dopravní obslužné komunikace včetně zpevněných ploch určených pro statickou dopravu. Konečně nelze v této souvislosti přehlédnout stav technické infrastruktury. Špatný stav uvedených zařízení celkově výrazně přispívá k degradaci sídlištního bydlení. Nepřekvapuje proto, že při anketách i šetření velké procento našich občanů, i když jsou spokojeni se svým bydlením, vyjadřují silnou nespokojenost právě s úrovní vnějšího prostředí. Samozřejmě, že toto hodnocení neplatí generálně, ale lze říci, že převažuje.

5 NEOBYDLENÝ BYTOVÝ FOND

Označit neobydlený bytový fond za vážné riziko naší bytové politiky je snad až příliš odvážné. Nicméně nutno konstatovat, že neobydlený bytový fond dosti významný objem bytů a že tento objem za posledních čtyřicet let neustále narůstá. Od roku 1971 kdy počet neobydlených bytů představoval cca 128.000 což činilo 4,0% narostl tento počet v roce 2001 na cca 539.000 což činilo již 12,3% (1980 = 287.000 – 7,0%, 1990 = 372.000 – 7,7%). Dle údajů pro rok 2001 procentuální podíl dle důvodů neobydlenosti je následující: dům obydlen přechodně – 21,8%, změna uživatele – 2,9%, slouží k rekreaci 32,5%, přestavba domu 6,9%, dosud neobydleno pro kolaudaci 2,9%, pozůstalostní nebo soudní řízení 2,7%, nezpůsobilý k bydlení 9,9% a konečně jiný důvod 20,4%. Uvedené čísla, jež jsou převzaty z materiálu Urbanistického střediska Ostrava, s.r.o., dosti přesvědčivě ukazují, že se jedná o údaje velmi kusé a že zřejmě neposkytují dostatečný prostor pro zevrubnou situaci tohoto stavu. Stejně zajímavé jsou i údaje převzaté z téhož zdroje pro oblast druhého bydlení pro rok 2001. Celkový počet objektů individuální rekreace představuje 468.000 objektů (rekreační chaty 214.000, rekreační chalupy 54.000 a zahradní chatky a jiné objekty 200.000). Druhé bydlení pak představuje 953.419 jednotek, bez zahradních chat a jiných objektů pak 753.419 jednotek. Ani zde údaje neposkytují možnost hlubší analýzy. Je patrné, že jde o oblast, které musí být věnována významnější pozornost jak výzkumem a vývojem, tak i statistickou službou.

6 BEZDOMOVCI

Označujeme tak lidi, kteří v podstatě nebydlí. Některé odhady uvádějí, že se v České republice jejich počet pohybuje kolem 150.000. Tento údaj lze velmi těžko ověřit, takže postrádá jakoukoliv verifikaci. V nedávné době proběhla tiskem informace o stejném počtu bezdomovců ve Francii. I když ani zde se nejedná o ověřitelný údaj, přesto si lze učinit alespoň řádový názor o velikosti

problému v České republice. I zde je zřejmě nezbytné uvedený problém fundovaně popsat, kvantifikovat a lokalizovat a na tomto základě pak budovat názor ně řešení. Je zřejmě nadále neúnosné, aby v důsledku statusu bezdomovce umírali každoročně lidé, i když počet těchto úmrtí není zřejmě příliš velký. Jde tedy o problém spíše morální než početní. Pro budoucnost je zřejmě nepřijatelné, aby společnost, která se hlásí k ideálům demokracie a humanity přecházela tento problém téměř bez povšimnutí.

7 SEGREGACE BYDLENÍ

Situaci lze stručně charakterizovat slovy jež na této konferenci zazněly již v minulém roce: „Při jistém zjednodušení lze v zásadě hovořit o dvou základních formách segregace a to o segregaci na základě sociálním, kdy se ve vymezeném obytném území soustřeďují obyvatelé s výrazným sociálním handicapem, tedy situace kdy vznikají na území města chudinské čtvrti. V druhém případě jde o segregaci etnickou, kdy se na vymezeném obytném území města soustřeďují obyvatelé se shodnou etnickou příslušností. Je nepochybně prokázáno, že především kombinace sociální a etnické segregace vytváří ono výbušnou směs vedoucím k oněm vše zničujícím bouřím a smršťím. Koncentrace sociálně slabých a degradovaných skupin obyvatel na jednom prostoru vede ve svém důsledku ke vzniku pauperizovaných prostorů charakterizovaných vyšším stupněm kriminality, zanedbaností a nepořádkem, s vyšším výskytem nemocí, se sníženou bezpečností a výrazně vyšší mírou nezaměstnanosti.“ Místo rozsáhlejšího komentáře bude stačit konstatovat, že mimo informaci proběhlou denním tiskem o značném množství lokalit v České republice, jež mají jednoznačně charakter ghett, se neodehrálo v této oblasti nic podstatného.

8 ZÁVĚR

Z předchozího textu dosti jednoznačně vyplývá, že přes značné úspěchy je naše bytová politika vystavena stále řadě nebezpečí a rizik a nutno říci, že nová rizika i nastupují. Nemají-li rizika a hrozby přerůst pro naši společnost v závažné hrozby, pak je nutné bytové politice věnovat každodenní pozornost a péči a to v první řadě z pozice politické reprezentace státu.

LITERATURA

- [1] KUTA.V., KUDA.F.: Bydlení – součást kvality života, jeho funkce a změny, Urbanismus a územní rozvoj, číslo 1/2005
- [2] KUTA.V., SEDLECKÝ.J., KUDA.F.: Revitalizace panelového bydlení v Ostravě, Sborník X. mezinárodní konference Městského inženýrství, Karlovy Vary, 19.6.2005
- [3] KUTA.V., KUDA.F.: Klíčové problémy regenerace panelových domů, Sborník referátů z konference „Regenerace bytových domů – Proměny bydlení“, Ostrava, únor 2006
- [4] KUTA.V., KUDA.F., FERKO.M.: Proměny bydlení a současnost, Sborník 2. ročníku mezinárodní interdisciplinární konference na téma: Proměny bydlení, Olomouc, 19.-20.9.2006
- [5] JACOBSONOVÁ J.: Smrt a život amerických velkoměst, Odeon, Praha 1975
- [6] KRIER L.: Architektura – volba nebo osud, Akademia, Praha 2001
- [7] POLEDNÍK, M., SALVETOVÁ, H.: Analýza bydlení – vývoj struktury a forem bydlení v obcích a regionech české republiky (Vybrané problémy), Urbanistické středisko Ostrava, listopad 2006

Tento příspěvek vznikl za podpory Grantové agentury České republiky a projektu 103/05/2775 „Výzkum proměn bydlení v České republice“

Recenzovala: Ing. Regina Kuchtová